

Mgr. Karina Hoření

Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

Brno

Projekt:

„Mladá paměť pohraničí“

Projekt participativního vzdělávání

Projekt si klade za cíl zmapovat kolektivní paměť obyvatel pohraničí, přesněji vzpomínky na období poválečné. V této době se v oblastech Sudetska prolínaly migrační vlny postupně odcházejících Němců s nově příchozími „osídlenci“. Ačkoliv tito lidé byli označováni jako Češi, jednalo se často o odlišné skupiny. Přicházeli lidé z různých regionů Čech a Moravy, z českých enkláv v Rumunsku, Polsku či na Volyni, silná byla také imigrační vlna slovenských Romů. Pojem multikulturalita jsme zvyklí si spojovat především s postmoderní a postkoloniální situací, můžeme tak označit ale i situaci v českém pohraničí v padesátých letech. Projekt má za úkol zachytit vzpomínky pamětníků na toto období, které nebylo v oficiálním socialistickém diskurzu z významňováno. Projekt je zaměřen aktivisticky, tazateli nebudou akademici, ale žáci a studenti lokálních škol, kteří tak sami posílí vztah k regionu. Výsledkem projektu bude publikace zachycující osobní příběhy několika pamětníků na konkrétní lokalitu. Důraz bude kladem právě na multikulturalitu pohraničí- jakým způsobem byla zachováána, revidována nebo potlačována etnická a regionální identita. Další otázkou pak je, jak jednotlivé etnické a regionální skupiny kooperovaly, jestli specificky reagovaly na únorový převrat a jak se vyrovnaly s komunistickým režimem.

Klíčová slova: pohraničí, kolektivní paměť, multikulturalita, každodennost, orální historie

Projekt „Mladá paměť pohraničí“ je unikátní z několika hledisek. Zaplňuje prázdná místa v poznání naší nedávné minulosti. Dějiny Československa po válce se teprve v poslední době staly opravdu historickou látkou, z různých důvodů se však vědci soustředili především na dějiny represí. Vedení paradigmatem totalitarismu líčí dějiny první poloviny padesátých let především jako souboj všemocného režimu a několika odpůrců. Navrhovaný projekt však zkoumá každodennost tohoto období. Hlavním úkolem je popsat jakým způsobem lidé, kteří nebyli spojeni ani s mocí, ani proti ní

nebyli v opozici, vytvářeli svoje biografie a vyjednávali prostor své každodennosti. Zaměřuji se na specifický případ regionů tak zvaného pohraničí a na každodenní soužití etnicky i sociálně rozmanitých příchozích, kteří se mísili s posledními zástupci kdysi kvetoucí německé kultury v českých zemích. Rozhovory s pamětníky se zaměří na jejich každodenní interakce, na zvládání problémů, které přináší soužití skupin různých kulturních tradic. Cílem projektu je zachytit v autentických vzpomínkách toto specifické období. V období socialismu se mu nevěnovala pozornost z ideologických důvodů (předpokládalo se, že kulturní rozdíly zmizí spolu s vytvářením nového socialistického člověka). Nyní ale vyvstala potřeba historicky podložit a zanalyzovat zvláštní sociální konstelaci v poválečném pohraničí, abychom mohli vytvořit dostatečně široký interpretační rámec dějin komunismu v Československu, tak aby do něj mohly být zahrnuty různé sociální úrovně.

Výzkum můžeme zařadit do paradigmatu orální historie, metodou budou polostrukturované kvalitativní rozhovory.

Teoreticky je výzkum zakotven v teoriích sociální paměti a především využívá jako analytický nástroj dichotomii paměť/dějiny, kterou zavedl Pierra Nora. Podle Nory jsou zkušenosti předávány ve společnosti dvě odlišnými způsoby- je tu především orálně předávaná paměť- konkrétní zkušenosti jednotlivců, které je ale v modernitě nahrazená státem předávanými dějinami. Rozpor paměti a dějin se právě ukazuje v individuálních vzpomínkách.

Projekt má ideový přesah, ukáže, že v České republice již existovala situace multikulturality. Analýza toho, jak tuto situaci prožívali aktéři na úrovni každodenní interakce, může obohatit i debatu o podobné situaci v současnosti. Projekt tak nebude pouze akademismem, může přinést zajímavé paralely se současností, což by mělo být úkolem historické vědy.

Dalším specifikem projektu je jeho metoda a průběh. Celý projekt vychází z premis aktivistické a emancipativní vědy. Výzkum samotný nebude prováděn akademiky, ale školáky nebo studenty přímo ze studované lokality a školený historik/ historička je spíše supervizorem a lektorem výzkumných metod. I když mohou být rozhovory použity například pro odborný článek, hlavním výstupem bude výstava nebo publikace, kterou zorganizují sami studenti spolu s lokální komunitou. Východiskem o který se opírám, je postmoderní premisa, že všechny výpovědi o skutečnosti mají stejnou relevanci. Historici nemají monopol na výklad minulosti, měli by jen usnadňovat aktérům pochopit příběhy své a svojí komunity, na kterých staví svojí identitu. Projekt má pomoci mladým lidem z dnešního pohraničí, a tyto regiony jsou dnes často sociálně a ekonomicky marginalizované, získat hlubší znalosti a tím i vztah k lokální komunitě. Lepší vztahy a poznání v komunitě by měl zajistit samotný výzkum, který předpokládá intergenerační i mezigenerační spolupráci. Projekt tak nejen mapuje regionální identitu- tak jak byla v pohraničí nově vytvářena, ale zároveň ji posiluje. Seznámení se s praktikami každodenního soužití multikulturní společnosti dále pomůže mladým lidem k hlubšímu promýšlení této možnosti v současnosti.

Role historika/čky jako supervizora projektu je zdůrazněna užitím hermeneutické strategie rozhovorů. Projekt rezignuje na představu, že můžeme přinášet nějakou objektivní pravdu o minulosti, ani že ji můžeme analyticky získat ze subjektivních výpovědí. Vždy máme přístup pouze k současné reflexi minulosti a její výkladové schéma vytváří pouze aktér. Výsledkem projektu je soubor individuálních biografí s jejichž obsahem je srozuměn jejich aktér. Biografie zachycují individuální interpretace jednotlivců vzhledem ke klíčovým otázkám etnické identity a pohraničí jako multikulturního prostoru.

Časový plán projektu

Projekt je rozvržen tak, aby byl proveditelný v časovém harmonogramu jednoho školního roku. Vzhledem k současnému kurikulu vzdělání v České republice je vhodný pro poslední ročníky základních škol, především protože jsou více zakotvené v lokálních komunitách, ale projekt je vhodný i pro studenty čtyřletých gymnázií a středních škol. Ideální lokalitou je menší město v Sudetsku nejlépe s industriální tradicí, protože pracovní migrace byla důležitým faktorem při vzniku pohraničních multikulturních komunit.

Provedení projektu předpokládá aktivní spolupráci historika/čky- supervizora, učitele dějepisu a především studentů. V prvním pololetí se seznamují studenti s historickým kontextem po druhé světové válce v Československu a především se specifickým vývojem v pohraničí. Prostřednictvím workshopů se také seznámí s metodologií polostrukturovaného kvalitativního rozhovoru. Návčik budou provádět žáci v rozhovorech spolu. Před vánočními prázdninami by měli sami studenti v diskuzi rozhodnout po jakých problémových liniích budou rozhovory vedeny a především ve svém okolí vytipovat subjekty rozhovorů. Musí zjistit, odkud pocházejí rodiny v jejich okolí a již tento první krok znamená lepší seznámení se s vlastním regionem. Supervizor kontroluje a apeluje na to, aby byl výzkumný vzorek reprezentativní, tj. aby obsažoval co nejširší spektrum relevantních biografí. Vést rozhovory s členy vlastní rodiny je podporovaná varianta, protože se tak přenáší přímo rodinná paměť. Ve druhém pololetí budou studenti zpracovávat výzkumy a především publikaci popřípadě výstavu složenou z panelů s jednotlivými příběhy. Pokud se někteří žáci nezapojili jako tazatelé, mohou například v archivu i u soukromých osob opatřovat fotografie, nebo sami fotit. Předvedení projektu by mělo konvenovat s koncem školního roku, ovšem nemá zůstat pouze školní záležitostí, ale mělo by být setkáním celé lokální komunity.

Cílem výzkumu je získat analytický materiál (rozhovory) o málo prozkoumaných otázkách českých dějin a podporovat předávání /omlazování specifické pohraniční multikulturní paměti.

Literatura:

HENDL, Jan. 2006. Kvalitativní metodologie sociálních věd. Portál.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. 2006. Teorie a praxe projektové výuky. Nakladatelství Masarykovy univerzity

Misztal, Barbara. 2003. *Theories of Social Rememebering*. Maidenhead: Open University Press.

NORA, Pierre. 1997. Between Memory and History. In *The Realms of Memory- rethinking the French Past vol. .1*. Nora, P. (ed). New York: University of Columbia Press.